

Jan van den Noort
Veertig jaar 'Rotterdamum'
Inkeer en aanpakken

verscheen in: Rotterdams Jaarboekje 1987, 302-308

webversie 2006

VEERTIG JAAR 'ROTERODAMUM'

INKEER EN AANPAKKEN

DOOR JAN VAN DEN NOORT

Al vroeg had Amsterdam 'Amstelodamum', Den Haag 'Die Haghe'. Rotterdam moest het tot na de Tweede Wereldoorlog stellen zonder historische vereniging. De ramp die zich op 14 mei 1940 aan de stad voltrok, verbrak de band met het verleden zo drastisch, dat nog geen maand na de bevrijding een historische vereniging in de steigers stond. Onder het motto 'Inkeer en aanpakken' werd veertig jaar geleden, op 14 mei 1947, het Historisch Genootschap 'Roterodamum' opgericht. In korte tijd groeide dit historische geheugen en geweten van de Maasstad uit tot Nederlands grootste historische vereniging voor lokale geschiedenis.

Twee problemen vormden de directe aanleiding voor de oprichting van 'Roterodamum'. De wens om een historisch museum in het Schielandshuis te vestigen werd na de oorlog ruw terzijde geschoven, onder andere door de minister van Wederopbouw J.A. Ringers, die er niets voor voelde om het monument te handhaven. Het scheelde niet veel of het Schielandshuis was definitief verleden tijd.¹ Goede raad was duur. Een tweede dreiging betrof het Rotterdams Jaarboekje, die 'bijzonder waardevolle, rijk geschakeerde grabbelton voor degenen die op welk terrein dan ook belangstelling hebben voor Rotterdamse geschiedenis.'² Vanaf 1888 werd het Rotterdams Jaarboekje - dat steeds door de stedelijke archivariissen werd geredigeerd - met veel kunst- en vliegwerk uitgegeven. De oplage was echter te klein om tot een sluitende exploitatie te komen.³ Ook hier was goede raad duur.

Professor Sneller,⁴ initiatiefnemer en voorzitter van het in 1931 opgerichte Historisch Genootschap 'De Maze' - een gezelschap van werkende leden, geschiedbeoefenaars - meende twee vliegen in een klap te kunnen slaan. De notulen van 'De Maze' doen daarvan verslag.⁵ Door het stichten van een algemener historisch genootschap van belangstellenden in de lokale en regionale geschiedenis, 'in de trant van Amstelodamum en Die Haghe', zou de oplage van het Jaarboekje kunnen worden verhoogd. Het streven

om Rotterdam met een historisch museum te verrijken kreeg door zo'n vriendenkring een steuntje in de rug. Dat gezelschap zou bijvoorbeeld 'Oud-Rotterdam' kunnen heten. De kosten van het Jaarboekje vielen echter vreeslijk tegen; Sneller schrok en trok zich terug. Een aantal andere leden van 'De Maze' nam Snellers initiatief over en kon op 14 mei 1947, in Hotel Central aan de Kruiskade, getuige zijn van de geboorte van het Historisch Genootschap 'Roterodamum'. Na het bankroet van Pincoffs en zijn vlucht op 14 mei 1879 en het bombardement van Rotterdam op 14 mei 1940, was er nu eens iets 'vreugdevols' te melden op 14 mei.⁶

De meest voor de hand liggende kandidaat voor het voorzitterschap, Sneller, vertrok vrij kort na de geboorte van 'Roterodamum' naar Amsterdam, zodat naar een andere voorzitter moest worden omgezien. Zowel bij 'De Maze' als bij 'Roterodamum' was W.F. Lichtenauer,⁷ secretaris van de Kamer van Koophandel te Rotterdam, de man. Secretaris werd de huidige voorzitter J. Dutilh, die in 1947 als niets vermoedende, naïeve jongeling op Lichtenauer afstapte met de vraag of hij misschien behulpzaam kon zijn. Dat kon; Dutilh heeft er inmiddels vijfentwintig jaar secretariaat en vijftien jaar voorzitterschap op zitten. Voor het penningmeesterschap werd een bij uitstek deskundige aangezocht, P.E.W. Lugt, directeur van de Spaarbank. De directeur van de Gemeentebibliotheek F.K.H. Kossmann,⁸ de bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet J.E. van der Pot⁹ en de gemeentearchivaris H. C. Hazewinkel¹⁰ vulden het bestuur aan. De historicus en medeoprichter L.J. Rogier,¹¹ die in verband met zijn benoeming tot hoogleraar in Nijmegen de stad verliet, vond in J. Nieuwenhuis,¹² eerste chef van het juist opgerichte Bureau voorlichting en publiciteit van de Gemeente, een waardig vervanger.

Daarmee beschikte de jonge vereniging niet alleen over een bekwaam bestuur, ze kon ook op allerlei manieren profiteren van de instellingen waaraan de heren bestuursleden waren verbonden. Het secretariaat werd gecombineerd met dat van de Havenvereniging en ondergebracht in het Beursgebouw, de jaarvergaderingen werden gehouden in de Gemeentebibliotheek en de bestuursvergaderingen in de herberg De Pappegay in het Schielandshuis. Veel lezingen werden aanvankelijk gehouden in een gehuurd zaaltje van het Doofstommeninstituut aan de Ammanstraat, maar konden na het gereedkomen van de nieuwe filmzaal van het Gemeentearchief daarheen worden verplaatst. Bibliothecaris Kossmann redigeerde de Historische Reeks van 'Roterodamum' en archivaris Hazewinkel stelde met

zijn personeel het Rotterdams Jaarboekje (vanaf 1947 'tevens jaarboekje van het Historisch Genootschap Roterodamum') samen. Organisatorisch en financieel was daarmee een stevige basis gelegd.

In de veertig jaar van haar bestaan organiseerde de vereniging zo'n vierhonderd lezingen en tentoonstellingsbezoeken en werd het seizoen stevast afgesloten met een excursie buiten Rotterdam. In de Grote en Kleine Reeks van Roterodamum verschenen tot nu toe 67 boeken en boekjes, sinds 1974 via de eigen uitgeverij Stichting Historische Publicaties Roterodamum. Ook al zo'n veertig jaar heft 'Roterodamum' zeer regelmatig het waarschuwendende vingertje, vooral tegen het gemeentebestuur, dat in zijn niets ontziende ijver om de stad op te bouwen, niet schroomde om allerlei waardevols te slopen of te verminken. Oud-Delfshaven is daarvan een voorbeeld. In 1948 al overhandigden 'Roterodamum' en de plaatselijke VVV een rapport over het behoud van Oud-Delfshaven aan het gemeentebestuur. In de jaren zeventig werd omgezien naar een mogelijkheid om het herstel van historisch waardevolle objecten zelf ter hand te nemen. De Roterodamum-dochter Stichting Stadsherstel Historisch Rotterdam (1977) nam de restauratie van de moutmolen 'De Distilleerketel' in Delfshaven voor haar rekening, een project waar een zeer lange adem voor nodig was, maar dat op 9 mei van dit jaar werd bekroond met de feestelijke ingebruikstelling. Twee andere Roterodamum-dochters, Stadsherstel Historisch Rotterdam N.V. (1981) en Historische Gebouwen Rotterdam B.V. (1984) hebben zich met grote ijver gestort op het behoud van historisch interessante woningen respectievelijk bedrijfsgebouwen.¹³ In de jaren zestig had 'Roterodamum' een zeer actieve Jeugdcommissie die historische cursussen organiseerde en allerhande lesmateriaal vervaardigde. Deze Jeugdcommissie gaf door haar werkzaamheden een belangrijke impuls aan het educatieve werk van musea en Gemeentelijke Archiefdienst. Begin jaren zeventig stierf de Jeugdcommissie een stille dood. Veel van haar activiteiten werden op professionele grondslag voortgezet door de educatieve diensten van de openbare instellingen.

De grote dadendrang¹⁴ werd gerealiseerd met een groeiend ledenbestand: in 1950 1000, in 1962 2000 en in 1974 een voorlopig hoogtepunt met 3101 leden. Door de trek uit de stad nam het aantal inwoners van Rotterdam met zo'n 160.000 af. Het ledental van 'Roterodamum' ondervond daarvan ook de weerslag, maar door actieve ledenwerving kon veel worden

gecompenseerd. In het jaarverslag stond te lezen: 'Onze vereniging zal de afvalligen achtervolgen! Zonder de stad-verlaters kunnen wij niet leven!'¹⁵ Doordat de vereniging een groter deel van de blijvers wist te mobiliseren, bleef het verlies beperkt tot 300 leden. De belangstelling voor de geschiedenis van de stad was eerder toe- dan afgenomen. De oprichting van een nieuwe historische vereniging 'Rotterdam Onverwoestbaar'¹⁶ en het succes dat zij boekt met haar jaarlijkse Rotterdamdag in het Hulstkampgebouw - ook 'Roterodamum' is hier steeds van de partij - en haar periodiek 'Ons Rotterdam' bevestigen dat.

De komst van de medestander (en concurrent) drukte 'Roterodamum' met de neus op het feit, dat de relatief oude kurk waarop men dreef - een groot deel van de leden was inmiddels de zestig gepasseerd - nodig moest worden verjongd. 'Roterodamum' moet ook aantrekkelijk blijven voor jong Rotterdam, anders sterft de vereniging een langzame, maar zekere dood. Meer dan voorheen werden de onderwerpen voor de lezingen daarom gekozen uit het recente verleden.¹⁷ Het bezoek aan het nog onvoltooide World Trade Center op de Beurs¹⁸ was een groot succes en bevestigde dat naast het recente verleden ook de nabije toekomst probleemloos in het programma van de vereniging kan worden opgenomen. Om de aantrekkingskracht van 'Roterodamum' te verhogen werd bovendien besloten om de 'Kroniek' een belangrijker plaats in het verenigingsleven te geven.¹⁹ De vanaf 1974 verschijnende 'Kroniek' was aanvankelijk niet veel meer dan een mededelingenblad. In 1981 werden uiterlijk en inhoud aanzienlijk gewijzigd. Naast aankondigingen van lezingen en andere verenigingsactiviteiten werden toen ook artikelen over historische onderwerpen geplaatst en veranderde de 'Kroniek' in een bescheiden maar lezenswaardig periodiek.

Mede dank zij deze face-lift is de jubilaris springlevend. Te oordelen naar de plannen zal de vereniging ook in de toekomst niet aan daadkracht inboeten. Het motto 'Inkeer en aanpakken' uit 1947 is nog steeds actueel.

NOTEN

- 1) Gemeentelijke Archiefdienst Rotterdam (GAR), Archief Historisch Genootschap 'De Maze' (inventaris J.G.B. Nieuwenhuis), invnr. 6, notulen 28-9-1946.
- 2) J. van Herwaarden, Clio in Rotterdam: in: *Rotterdams Jaarboekje* (Rott. Jb.)

- 1979, p. 206-232, a1daar p. 217.
- 3) C. Zevenbergen, Terugblik op acht reeksen Rotterdams Jaarboekje, 1888-1982; in: *Rott. Jb., Register 1888-1982 (Reeks 1-8)*, Rotterdam 1984, p. 9-34.
 - 4) C. Wiskerke, In memoriam Prof. Dr. Z. W. Sneller; in: *Rott. Jb.* 1951, p. 193-195.
 - 5) GAR, Archief 'De Maze' invnr. 6, notulen 26-5-1945, 16-2-1946, 13-4-1946 en 1-6-1946.
 - 6) GAR, Archief Historisch Genootschap 'Roterodamum' (inventaris J.G.B. Nieuwenhuis), invnr. 2, notulen 14-5-1947. GAR, Bibliotheek, Archiefdoos 'Roterodamum', circulaire maart 1947. J. Dutilh, Overzicht van de werkzaamheden van de oprichting tot einde september 1947; in: *Rott. Jb.* 1947, p. 134-136. *Ibidem*, p. 137-142, ledenlijst 22-9-1947. Op 24-3-1947 werd een kennismakingsbijeenkomst in Museum Boymans gehouden. Bij die gelegenheid gaf prof. mr. L.J. Hijmans van den Bergh, medeoprichter van 'Roterodamum', het genootschap het devies 'Inkeer en aanpakken' mee; *Nationale Rotterdamsche Courant* 25-3-1947. Veel van de hiernavolgende informatie is gebaseerd op de in de Rotterdams Jaarboekjes opgenomen jaarverslagen van 'Roterodamum'.
 - 7) W.F. Lichtenauer, Uit de geschiedenis van de Rotterdamse Kamer van Koophandel; in: *Rott. Jb.* 1979, p. 253-265. Zie ook de necrologie 'Mr. W.F. Lichtenauer, een Rotterdammer van allure', door R.A.D. Renting, in dit Jaarboekje.
 - 8) C. Reedijk, Dr. F.K.H. Kossmann, 1893-1968; in: *Rott. Jb.* 1969, p. 229-234.
 - 9) W.F. Lichtenauer, Johannes Everhardus van der Pot, 1885-1968; in: *Rott. Jb.* 1969, p. 239-243.
 - 10) R.A.D. Renting, Cum dignitate et honore; in: *Rott. Jb.* 1962, p. 9-10. R.A.D. Renting, In memoriam mr. H.C. Hazewinkel, 1896-1968, oud-redacteur van het Rotterdams Jaarboekje; in: *Rott. Jb.* 1968, p. 120-123.
 - 11) J. A. Bornewasser, Rogier, Ludovicus Jacobus; in: *Grote Winkler Prins*, Amsterdam 1975, dl. 16 p. 445.
 - 12) W.F. Lichtenauer, Jan Nieuwenhuis, 1896-1978; in: *Rott. Jb.* 1979, p. 126-133.
 - 13) B.V. van den Bergh, Redden wat te redden valt; in: *Kroniek* nr. 55, maart 1987, p. 5-6.
 - 14) GAR, Archief 'Roterodamum', invnr. 250-251, kranteknipsels. *Ibidem*, invnr. 253-293, fotoverzameling.

- 15) C. Zöllner, Overzicht van de werkzaamheden in 1976; in: *Rott. Jb.* 1977, p. 131-139, aldaar p. 132.
- 16) Voor de reactie van 'Roterodamum': GAR, Archief 'Roterodamum', invnr. 3, notulen 27-2-1979, 24-4-1979 en 2-10-1979. C. Zöllner, Overzicht van de werkzaamheden in 1979; in: *Rott. Jb.* 1980, p. 107-114, aldaar p. 107-108.
- 17) *Ibidem*, p. 107-108. Overzicht van de werkzaamheden in 1980; in: *Rott. Jb.* 1981, p. 107-113, aldaar p. 107-108.
- 18) 31 oktober 1985.
- 19) GAR, Archief 'Roterodamum', invnr. 3, notulen 27-2-1979. C. Zöllner, Overzicht van de werkzaamheden in 1980; in: *Rott. Jb.* 1981, p. 107-113, aldaar p. 111-112.